

Аліна ЖУКОВСЬКА

к.е.н., доцент

Західноукраїнський національний університет

ІНКЛЮЗИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Протягом останніх десятиліть спостерігається досить помітне зростання ділової активності громадян, які донедавна відчували на собі прояви дискримінації та нерівності, або перебували у соціальній ізоляції. Слід відзначити високий підприємницький потенціал громадян, які знаходяться в невідгідному становищі на ринку праці (наприклад, молодь, мігранти та працівники з низькою кваліфікацією) та недостатньо представлені у підприємницькому середовищі (наприклад, жінки та пенсіонери). Реалізація підприємницького потенціалу таких громадян можлива шляхом залучення їх до інклюзивного підприємництва.

Інклюзивне підприємництво – це діяльність підприємств, установ та організацій різних форм власності, які створюють можливості для реалізації потенціалу всіх членів суспільства, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей, в тому числі соціально вразливих верств населення, зокрема: малозабезпечених, молоді, людей з інвалідністю, осіб похилого віку, жителів сільської місцевості, представників національних меншин, ЛГБТ-осіб, мігрантів та внутрішньо-переміщених осіб, учасників та ветеранів АТО тощо [1]. З однієї сторони, воно створює можливості для реалізації потенціалу громадян, які з різних причин не мали повноцінного доступу до ринку праці, а з іншої – є інноваційним інструментом подолання негативних тенденцій соціально-економічного розвитку країн, дієвим механізмом розв'язання тих соціальних проблем суспільства, які не може вирішити держава та ігнорують підприємці.

Для подальшого дослідження інклюзивного підприємництва, важливо виокремити такі його види, як: молодіжне, жіноче, «срібне», кроскультурне, ветеранське, підприємницька діяльність людей з інвалідністю, підприємницька діяльність жителів сільської місцевості.

Світова практика виділяє три основні підходи до організації інклюзивного підприємництва: інклюзивні бізнес-моделі (inclusive business models), інклюзивну ділову діяльність (inclusive business activities) та соціальні ініціативи підприємств (social enterprise initiatives).

Підприємства з інклюзивною бізнес-моделлю інтегрують у свої бізнес-операції малозабезпечених осіб. Для таких підприємств першочерговою є їх комерційна життєздатність, оскільки вони в основному розраховують на комерційні джерела фінансування своїх господарських операцій і прагнуть отримати ринкову віддачу. Це засвідчує відмінність інклюзивних бізнес-моделей від підходів, які залежать від прямого державного фінансування.

Підприємства, які здійснюють інклюзивну ділову активність, також інтегрують у свою діяльність малозабезпечених осіб. Однак ця активність не є визначальною для їх комерційної життєздатності, а малозабезпечені особи не складають вагомую частину ні бази клієнтів, ні постачальників, ні ділових партнерів. Незважаючи на це, їх діяльність сприяє загальним цілям інклюзивного бізнесу. Заходи, як правило, фінансуються за рахунок внутрішніх ресурсів підприємств, які часто доповнюються підтримкою з комерційних фондів, пільговим фінансуванням або грантами.

Соціальні ініціативи підприємств мають на меті покращити економічний та соціальний добробут людей та суспільства, а також встановити досягнення чітких соціальних цілей. Відмінною особливістю таких підприємств є те, що їх діяльність не орієнтована на отримання прибутку для подальшого його перерозподілу. Як правило, більша частина прибутку реінвестується у підприємство для виконання та посилення його соціальної місії. Не всі такі підприємства є фінансово життєздатними, особливо малі, і вони сподіваються на залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

Досліджуючи вітчизняний досвід, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що ми розглядаємо соціальне підприємництво як вид інклюзивного підприємництва. Якщо інклюзивне підприємництво в Україні знаходиться на початковому етапі свого розвитку, то соціальне підприємництво давно і успішно функціонує. До успішних вітчизняних соціальних підприємств можна віднести соціальну пекарню «Гороховий дім» (м. Львів), громадські ресторани «Urban Space 100» та «Urban Space 500» (м. Івано-Франківськ), web-сайт «Task Rabbit», журнал «Просто неба» (м. Львів), Львівська свічкова мануфактура (м. Львів) та багато інших [3].

Незважаючи на новизну явища інклюзивного підприємництва, в Україні є декілька успішних

прикладів його здійснення. Так, прикладом інклюзивного ветеранського підприємництва в Україні можна вважати підприємницьку діяльність, засновану учасниками АТО та внутрішньо-переміщеними особами.

3 квітня 2019 року в м. Краматорськ працює кав'ярня «Поруч», основною метою якої є фінансування діяльності Центру підтримки ветеранів АТО та їх сімей «Поруч» [4], який надає соціальну та психологічну підтримку ветеранам АТО і їх сім'ям за допомогою організації походів, сплавів, скелелазіння, велопоходів, майстер-класів, лекцій, тренінгів, курсів англійської мови, групової та індивідуальної психотерапії.

Прикладом здійснення інклюзивного жіночого підприємництва є майстерня з виготовлення валяних виробів і розпису по тканині «Рукомисли», яка була заснована у 2015 році громадською організацією «Центр «Жіночі перспективи» [5]. Підприємство займається виготовленням валяних виробів і розписом по тканині, а також проводить навчальні курси з виготовлення виробів в цих техниках, щоб дати можливість слухачам курсів отримати професійні навички, які б допомогли їм отримувати основних чи додаткових дохід, а також реалізувати свій потенціал.

Майстерня «Рукомисли» успішно працює уже більше п'яти років – проводить навчальні курси, тренінги, арт-терапевтичні сесії, майстер-класи. Соціальна діяльність підприємства допомагає людям розкритись, віднайти свої внутрішні резерви, знайти нові можливості для самореалізації. Проїшовши соціальну та трудову реабілітацію, люди прагнуть приймати активну участь у вирішенні проблем громади.

Незважаючи на існування прикладів успішного функціонування інклюзивного підприємництва, воно ще не набуло поширення в українському суспільстві. До основних причин, які стримують розвиток інклюзивного підприємництва в Україні, відносимо:

- 1) недостатнє розуміння владою, бізнесом і громадськістю важливості інклюзивного підприємництва як альтернативного інструменту вирішення соціальних проблем суспільства;
- 2) недосконалість нормативно-правової бази діяльності інклюзивних підприємств, зокрема відсутність окремої організаційно-правової форми, призначеної для ідентифікації діяльності інклюзивних підприємств;
- 3) слабка підтримка інклюзивного підприємництва на державному та місцевому рівнях;
- 4) ускладнений доступ до джерел фінансування діяльності інклюзивних підприємств (кредитів, інвестицій, грантів);
- 5) небажання керівників соціальних підприємств та підприємств, що працюють з комерційною метою, розширювати свої знання в сфері інклюзивного підприємництва;
- 6) низька капіталізація більшості вітчизняних підприємств, недостатність ресурсів на впровадження соціальних програм;
- 7) низький рівень суспільної активності та слабка громадянська позиція тощо.

В умовах постійно зростаючої соціальної нерівності інклюзивне підприємництво виступає перспективним інструментом подолання будь-якої дискримінації та реалізації потенціалу всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей, в тому числі соціально вразливих верств населення, зокрема: малозабезпечених, молоді, людей з інвалідністю, осіб похилого віку, жителів сільської місцевості, представників національних меншин, ЛГБТ-осіб, мігрантів та внутрішньо-переміщених осіб, учасників та ветеранів АТО тощо.

Список використаних джерел

1. Жуковська А.Ю. Наукові детермінанти інклюзивного підприємництва. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2020. Вип. № 25. С. 42-48.
2. G20. Inclusive Business Framework. G20. Development working group. Turkey. 2015. 13 p. URL: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/05e89926-040a-44de-b22e-ec44fc629db3/Attachment+G++G20+Inclusive+Business+Framework_Final.pdf?MOD=AJPERES&CVID=IKbDzsh
3. Власними силами: найкращі проекти соціального бізнесу в Україні. URL: <https://zeitgeist.platfor.ma/social-business-in-ukraine/>
4. Центр соціальної адаптації ветеранів АТО та їх сімей «ПОРУЧ». URL: <https://bezbroni.net/organizations/centr-socialnoi-adaptacii-veteraniv-ato-ta-ih-simei-poruch>
5. Лях О.В., Ляшенко В.І., Кузьменко Н.В. Концепція інституційної підтримки інклюзивного підприємництва на регіональному рівні. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 2. С. 212-232.